

***Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai állománycsoportjának
rendfokozati jelzései
(1914, 1915)***

A katonai egyenruha mindig kedvelt és hálás témája volt nemcsak a tudományos igényű hadtörténeti munkáknak, hanem a tudományos ismeretterjesztő írásoknak, előadásoknak és a szépirodalomnak is. A női szíveket megdobogtató snájdig katonatisztek, a világ legszebb egyenruháját viselő huszárok számos romantikus mű főszereplői voltak. Gyűjtők ezrei áldozták és áldozták szabadidejüket egyenruhák és kiegészítők felkutatására, tanulmányozzák eredetüket és viselőik történetét. Az utazó előtt, aki erre az útra téved, egy sokszínű, változatos világ tárul fel, ahol a tárgyak mögül emberi sorsok, háborúk, hadjáratok, ütközetek, csaták története sejlik fel. Az egyenruha egyik sajátos – a viselője katonai hierachiában elfoglalt helyét ábrázoló – eleme a rendfokozati jelzés. A koronként, országoként, haderőnemenként, sőt fegyvernemenként és csapatnemenként is változó formájú és kivitelű jelzéseket nézve, sokféle csillag, paszomány, sujtás, gomb, névjegy elképzelhetetlenül gazdag, művészileg megformált képe rajzolódik ki.

Az osztrák haderő az 1848-49-es szabadságharc idején tért át a rendfokozati jelzéseknél a sujtásokról a hatágú csillagok alkalmazására. Ez hamar közkedvelté (mondjuk ki divatossá) vált a honvédseregnél is, különösen az alacsonyabb rangú tisztelnél, bár ezt a szabályzatok és a magasabb parancsnokok határozottan tiltották. Rendfokozati jelzések a csákón, zubbonyon, dolmányon, a mente karján is megjelentek, de a meghatározó a felsőruházat gallérijára felvarrt – rendfokozatonként különböző számú és formájú - csillagok és paszományok kombinációiból kialakított jelzés volt. Kezdetben az altisztek fehér posztó csillagot, a főtiszték, törzstisztek – az ezred gombszínétől függően – ezüst vagy arany fémfonálból szőtt csillagot viseltek. A törzstisztek a teljes gallért lefedő ezüst vagy arany, a tábornokok mindig arany paszománnyal rendelkeztek. A tábornokok paszományára ezüst csillagot varrtak.

A kiegyezést követően a magyar királyi honvédség is az osztrák szárazföldi haderő rendfokozati jelzéseit vette át. 1870-ben vezették be a zubbonyokon használt, hajtókákra varrt jelzéseket, melyek 1908-tól a csukaszürke, majd 1915-től a tábori szürke zubbonyokra kerültek. A 8,6 cm hosszú hajtókák színe ezredenként különböző volt. A tábornokok skarlátpiros hajtókájának hossza 2,6 cm-el hosszabb volt. A huszárok kezdetben – a hadműveleti lovasfelderítés időszakában – még a világos- vagy sötétkék dolmányos, mentés és buzérvörös nadrágos egyenruhájukat hordták, de hamarosan áttértek a csukaszürke, majd tábori szürke öltözetre.

A monarchiában a rendfokozati jelzések és megnevezések széles skáláját

használták, melyek az adott állománycsoporttól függtek. A hét állománycsoportból a legfontosabb, meghatározó állománycsoport a katonai volt. Ide tartozott a gyalogos, lovas, tüzér-, műszaki és vonatcsapatok, a magasabb parancsnokságok, a vezérkar, a minisztérium és háttérintézményeik katonaaállománya. A lelkészek, hadbírók, orvosok, csapatszámvivők, tisztviselők és a rangosztályba nem sorolt havidíjasok nem a hagyományos katonai rendfokozati megnevezéseket kapták. Egyes állománycsoportok paszományának mintázata a katonaitól eltérő volt, a nem katonaaállományú tisztviselők csillagok helyett rozettát (rózsácskát) viseltek. Példaként említhető, hogy a századosnak megfelelő elnevezés a hadbíróknál hadbíró-százados, az orvosoknál ezredorvos, a hadbiztosoknál alhadbiztos, az állatorvos tisztviselőknél főállatorvos volt. A rendszeres rögzített összegű havi illetményt kapó – havidíjas – szolgálati személyeket I-XII. rangosztályba sorolták. A rangosztályba nem sorolt havidíjasok (pl. főfegyvermester, főpatkolókovács, főszámvivő) is havi illetményt kaptak, de őket rangosztályba nem sorolták be.

A katonai állománycsoport tábornokokból, törzstisztekből, főtisztekből, tisztjelöltekből, (magasabb és alacsonyabb állású) altisztekből, őrzetökből és rendfokozat nélküli katonákból állt.

A tábornoki kart tábornagyok (I. rangosztály), 1915 közepétől vezérezredek (II. rangosztály), gyalogsági tábornokok, lovassági tábornokok, tábornagyok (III. rangosztály), altábornagyok (IV. rangosztály) és vezérőrnagyok (V. rangosztály) alkották. A tábornagy rendfokozati jelzése egyedi mintázatú volt, az európai hadseregektől eltérően nem két keresztirányban fekvő marsallbotot tartalmazott. A hajtóka rovátkás aranypaszományát lefelé hajló cserfalevelek díszítették. Nem tévedünk, ha ezt a rendfokozati jelzést a hadtörténelem egyik legszebb rendfokozati jelzésének tartjuk. A II-V. rangosztályú tábornokok a 11,2 cm-es skarlátpiros hajtókán lévő 8,6 cm-es arany paszományon 3, 2, 1 ezüst csillagot viseltek, a vezérezredesnél egy ezüst koszorúval kiegészítve. A III. rangosztályú tábornok három különböző – a viselője eredeti fegyvernemétől függő – megnevezését az uralkodó 1908-ban rendelte el.

Az ezredes (VI. rangosztály), alezredes (VII. rangosztály) és őrnagy (VIII. rangosztály) törzstisztek az ezred színének megfelelő 8,6 cm-es hajtókán arany vagy ezüst paszományon 3, 2, 1 ezüst, illetve arany csillagot viseltek. A rendfokozati jelzéseket fegyvernemi jelvények egészíthették ki. A fehérgombos távíróezred törzstisztjei az acélzöld hajtóka ezüst paszományán arany csillagot hordtak hímzett arany távírársjelvényvel kiegészítve. A vezérkari törzstisztek arany paszománya fekete bársony hajtókán volt, a 11,2 cm-es tábornoki skarlátpiros hajtókára varrva. [1. vázlat]

KATONAI RENDFOKOZATI JELZÉSEK I.

1914, 1915

1. vázlat

(A katonai állománycsoport („A”) rendfokozati jelzései)

Tábornagy

Vezérezredes (1915-től)

Források (1. és 2. vázlat):

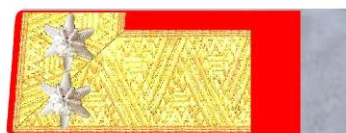
1. Ságvári György: *A Magyar Királyi Honvédség és a honvédegyenruha. 1868-1918. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum és a Verlag Militaria közös kiadványa. 2010.*

2. Johann Prikowitsch: *Drahtlose Telegraphie in der k. (u.) k. Armee und Marine. Band 2. Heeresgeschichtliches Museum. Wien, 2017.*

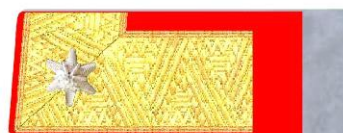
Tábornokok

Gyalogsági tábornok
Lovassági tábornok
Tábornoszernagy

Altábornagy

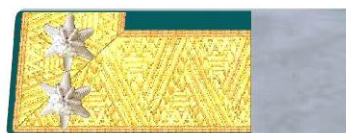

Vezérőrnagy

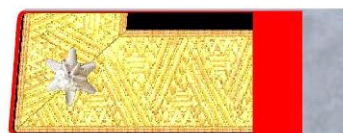
Tábornokok

Ezredes
Távíróezred

Alezredes
61. honvéd gyalogezred

Vezérkari őrnagy

Törzstisztek

A százados (IX. rangosztály), főhadnagy (X. rangosztály) és hadnagy (XI. rangosztály) főtiszteknek 3, 2, 1 arany, illetve ezüst csillagot írtak elő. A repülőcsapatokhoz (korabeli nevükön léghajó csapatokhoz) beosztott főtisztek eredeti csapattestük egyenruháját viselték. A csillagok mögött a léghajó csapatok számára előírt léggömböt formáló fegyvernemi jelzést varrták fel. A géppuskás osztagok tisztjei sárkányt formáló jelvényt kaptak. A távíróezred főtisztjei ezüst csillagot és arany távírársjelvényt viseltek. A távíró beosztásban lévő főtisztek a rendfokozati jelzést a cs. és kir., illetve a m. kir. távírársjelvényvel egészítették ki. A vezérkari századosok a 3 arany csillagot a 11,2 cm-es skarlátvörös alapon lévő fekete bársony hajtókán viselték.

Az 1909-ben bevezetett tisztjelölti kategóriába a zászlósok (XII. rangosztály, korábban hadapród-tiszthelyettesek) és a hadapródok (korábban hadapród-örmmesterek) tartoztak. A zászlósok 13 mm széles arany sujtáson ezüstlemezből préselt csillagot kaptak. A hadapródok arany sujtását egy sárga selyempaszományra helyezték, melyekre három – 1914-ben bevezetett – fehér selyemcsillagot varrtak fel.

Az altiszteket 1915-től két csoportra osztották. A magasabb állású altisztekhez az 1915-ben rendszeresített tiszthelyettesek és a törzsaltisztek (törzsörmmesterek, főtűzmesterek) tartoztak. Rendfokozati jelzésük egy 13 mm és egy 6 mm széles, 3 mm-es hézaggal elválasztott ezüst paszományból, a tiszthelyetteseknél egy arany zászlósi csillagból, a törzsaltiszteknél pedig 3 fehér selyemcsillagból állt. A

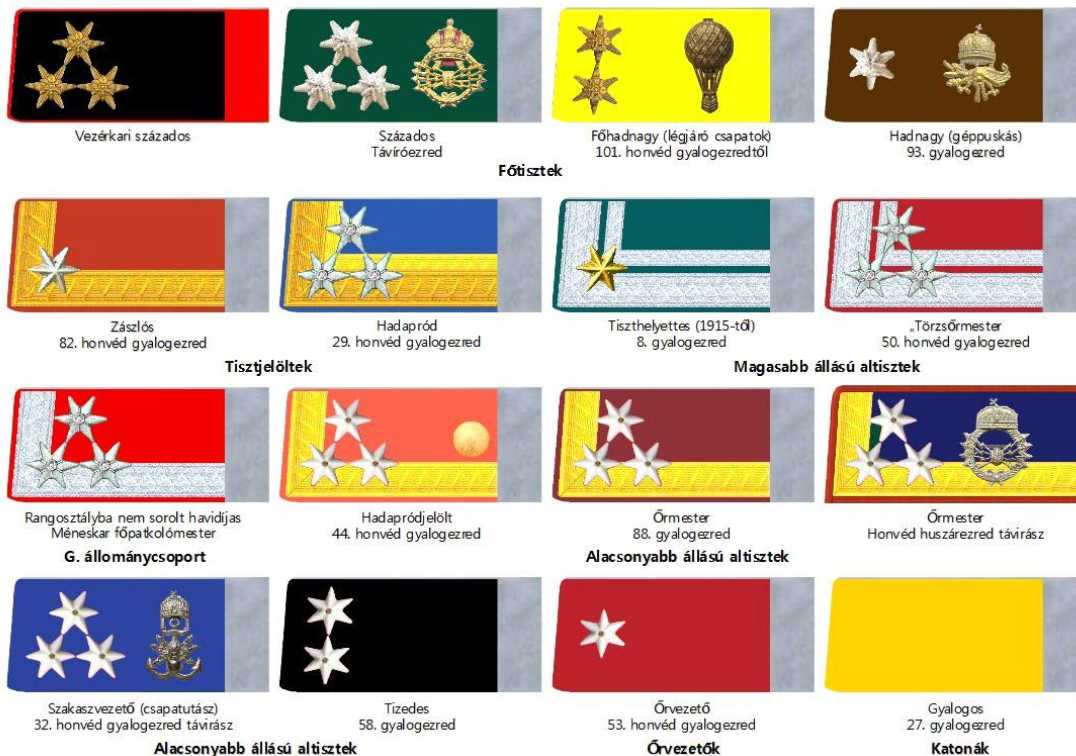
törzsaltiszteket a hierarchiában a külön állománycsoportot képező rangosztályba nem sorolt havidíjasok követték. Rendfokozati jelzésük olyan volt, mint a törzsaltiszteké, de csak egy 13 mm-es ezüst paszománnyal. Az alacsonyabb állású altisztekhez az őrmesterek (tűzmesterek, fővadászok), a szakaszvezetők és tizedesek (alvadászok) tartoztak. Részükre 1901-ben fehér celluloid csillagot rendszeresítettek. Az őrmesterek 3 celluloid csillaga alatt egy 13 mm széles sárga selyempaszomány volt. A hadapródjelöltek őrmesteri paszománya egy kis gombbal egészült ki. Az örvezetők (járőrvezetők) nem voltak altisztek, egy celluloid csillagot kaptak. Fegyvernemi jelvényt fehér fémből az altisztek, örvezetők és katonák is viseltek. [2. vázlat]

KATONAI RENDFOKOZATI JELZÉSEK II.

2. vázlat

1914, 1915

(A katonai állománycsoport („A”) rendfokozati jelzései)

A távirász jelvényt a cs. és kir. közös hadseregénél 1911 végén rendszeresítették. A jelvény koszorúban foglalt hírvillámból állt, melynek tetején egy császári korona foglalt helyett. A m. kir. honvédségnél a távirászejelvényt 1912 közepén vezették be. A koszorú tetejére a m. kir. korona került. A tisztek jelvényét fekete posztóra arannyal hímezték, vagy aranyozott fém volt. A legénység jelvénye ezüstözött kivitelben készült. A honvédségnél a távirászejelvényt a tullni cs. és kir. gyalog vagy lovas táviró tanfolyamot, illetve a m. kir. budapesti honvéd táviróiskolát végzett és táviró alkalmazásban lévő tisztek viselhették. A legénységi távirászejelvényt békében a honvéd táviróiskola műmesterei, segédoktatói és műszerészei hordták.

A légjáró csapatok fegyvernemi jelvényét korábban, 1910 szeptember. 19-én rendszeresítették. A m. kir. honvédségnél a géppuskás jelvényt, majd a csapatutászok részére az utászejelvényt 1915-ben vezették be. Az I. világháború kezdetéig öt, a háború első két évében három, 1917-ben pedig további 11 fegyvernemi jelvény alkalmazását rendelték el.

A háború során fellépő anyagihiány a rendfokozati jelzéseknél is jelentkezett. 1916 végén a színes hajtókák helyett egy 18 mm (a törzstiszteknél 27 mm) széles függőleges csíkot a régi hajtóka hátsó vonalában varrtak fel, 1917-ben pedig a hajtókacsíkok kiváltására csapatjelvényeket vezettek be.

Az Osztrák-Magyar Monarchia rendfokozati rendszere túlélte a világháborút. Az Osztrák Szövetségi Hadsereg (Bundesheer) ma is majdnem azonos rendfokozati jelzéseket használ. A m. kir. honvédség is – 1920-1945 között – ezt a rendszert vette át, de ezek a jelzések jelentek meg – ugyan vállapon és ötágú csillaggal – a Magyar Néphadsereg egyenruháin is. A rendszerváltást követően a Magyar Honvédség visszatért a galléron elhelyezett rendfokozati jelzésekre, de az alaprendszer nem változott. Felépítése logikus, egyértelmű, tükrözi történelmi hagyományainkat, kivitelezése, formája megfelel az esztétikai követelményeknek is.

Irodalomjegyzék:

1. Ságvári György: A Magyar Királyi Honvédség és a honvédegyenruha. 1868-1918. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum és a Verlag Militaria közös kiadványa. 2010.
2. Barcy Zoltán: Évszázadok egyenruhái. Budapest, 1991. A Magyar Honvédség Ruházati Szolgálatfőnökség megbízásából kiadta a STÚDIÓ-Pé BT.
3. Barcy Zoltán-Somogyi Győző: Királyért és Hazáért. A m. kir. honvédség szervezete, egyenruhái és fegyverzete 1868-1918. Corvina Kiadó.
4. Rendeleti Közlöny a m. kir. honvédség számára. 1912. 30. szám. 57235./7. sz. Körrrendelet. Távírásejelvény rendszeresítése.
5. Rendeleti Közlöny a m. kir. honvédség számára. 1915. 50. szám. 136921./7. sz. Körrrendelet. Géppuskás szolgálati gallér- és sapkajelvény.
6. Rendeleti Közlöny a m. kir. honvédség számára. 1915. 78. szám. 267339./7. sz. Körrrendelet. Utászejelvény rendszeresítése.

*Mikita János nyá. altbgy.
Dr. Ternyák István nyá. ezds.*